

# DOSSIER VOOR LEESGROEPEN EN LEZERS

*Justine France*  
*Masterstudent in de rechten*

## DUIZEND SCHITTERENDE ZONNEN

Khaled Hosseini



## Opzet



De bedoeling van de reeks waar dit dossier deel van uitmaakt, is leesgroepbegeleiders in Vlaanderen en Nederland hulpmiddelen aan te reiken voor de voorbereiding van leesgroepbijeenkomsten. Elk dossier is gewijd aan een belangwekkend literair werk waarin mensenrechtenthema's een prominente rol spelen. Het biedt achtergrond bij de auteur, de specifieke mensenrechtenthematiek die in het werk aan bod komt, en de literaire verwerking ervan. Op die manier wil het UGent Human Rights Research Network leesgroepbegeleiders op weg helpen om met literatuur over mensenrechten aan de slag te gaan.

Alle dossiers kunnen gratis worden gedownload in PDF-formaat op <https://hrrn.ugent.be/impact-projects/literatuur-en-mensenrechten/>.

Feedback gericht aan de initiatiefnemers van dit project, Prof. Eva Brems ([eva.brems@ugent.be](mailto:eva.brems@ugent.be)), Prof. Stef Craps ([stef.craps@ugent.be](mailto:stef.craps@ugent.be)), Dr. Brigitte Herremans ([brigitte.herremans@ugent.be](mailto:brigitte.herremans@ugent.be)) en Prof. Kornee van der Haven ([cornelis.vanderhaven@ugent.be](mailto:cornelis.vanderhaven@ugent.be)) is welkom.

## Samenvatting

### Duizend schitterende zonnen

De psychologisch-historische roman *Duizend schitterende zonnen* speelt zich af in Afghanistan in de tweede helft van de twintigste eeuw. De roman verweeft de persoonlijke verhalen van twee vrouwen, Laila en Mariam, met de bredere geschiedenis van Afghanistan. Hoewel de roman fictief is, zijn de historische en politieke gebeurtenissen die zich afspelen op de achtergrond waargebeurd. Hosseini laat zien hoe de politieke situatie, zoals de opeenvolgende burgeroorlogen, uiteindelijk leidt tot de opkomst van de Taliban.

De twee hoofdpersonages, Laila en Mariam, worden voortdurend geconfronteerd met geweld. Naast het alomtegenwoordige oorlogsgeweld worden ze ook blootgesteld aan huiselijk geweld. Hun wrede man Rasheed mishandelt hen zowel fysiek als emotioneel. Samen proberen Laila en Mariam aan hun onderdrukking te ontsnappen. Dit wordt hen echter zeer moeilijk gemaakt door de Taliban, die elke stap van een vrouw buiten de deur sterk in de gaten houden.

## Over de auteur

### Khaled Hosseini

Hosseini (1965) groeide op in Kabul. In 1976 verhuisde zijn familie naar Parijs vanwege de diplomatieke functie van de vader. Het plan was om na vier jaar terug te keren naar Kabul. Dit werd echter verhinderd door een gewelddadige communistische staatsgreep en de invasie van Afghanistan door het Sovjet-leger. Hierdoor besloot de familie politiek asiel aan te vragen in de Verenigde Staten. Khaled Hosseini woont er tot op de dag van vandaag.

Zijn persoonlijke ervaringen tijdens zijn jeugd in Kabul spelen een belangrijke rol in zijn romans *De Vliegeraar* en *Duizend schitterende zonnen*. Zo baseerde hij de personages Laila en Mariam op de vrouwen waarmee hij samenleefde in Kabul. In 2006 werd Hosseini benoemd tot Goodwill Ambassadeur voor de United Nations Refugee Agency (UNHCR). De UNHCR is een van de meest vooraanstaande humanitaire organisaties ter wereld. Haar taak is de fundamentele mensenrechten van vluchtelingen te beschermen, noodhulp te geven en vluchtelingen te helpen bij de opstart van een nieuw leven in een veilige omgeving. Daarnaast heeft Hosseini ook de Khaled Hosseini Foundation opgericht. Dit is een non-profit organisatie die humanitaire hulp biedt aan de Afghaanse bevolking.



Khaled Hosseini, 2006  
Foto: Leonardo Cendamo - Hulton  
archive / Getty Images

## Een realistisch beeld?

Met wereldwijd meer dan 38 miljoen verkochte exemplaren van zijn eerste twee romans is Hosseini een van de meest gewaardeerde auteurs ter wereld. Zijn debuutroman *De vliegeraar* kende een enorm succes: het boek stond meer dan twee jaar op de bestsellerlijst van *The New York Times* en werd in meer dan 40 talen vertaald. Vier jaar na de publicatie werd *De Vliegeraar* verfilmd<sup>1</sup>. Ook zijn tweede roman *Duizend schitterende zonnen* kende veel bijval, met meer dan 17 miljoen verkochte exemplaren in 130 landen.

Hosseini wordt hierdoor ook wel beschouwd als ‘woordvoerder van de Afghaanse samenleving’. Critici waarschuwen echter dat dit lezers een vals gevoel van vertrouwen geeft om iets bij te leren over het ‘echte Afghanistan’. Aangezien hij een van de weinige Afghaanse stemmen in de westerse media is, wordt zijn perspectief vaak gezien als dé waarheid. Critici benadrukken dat dit bijdraagt aan het versterken van de oriëntalistische beeldvorming. Sterker nog, ze stellen dat Hosseini de vooroordelen van de westerse lezers versterkt.

Edward Said<sup>2</sup> definieerde oriëntalisme als “een manier van spreken, denken en schrijven dat het Westen een Ander verschaft waartegen de eigen identiteit kan worden bepaald”. Said stelt dat er in het oriëntalisme altijd sprake is van een verborgen macht, waarbij het Westen superieur wordt gezien ten aanzien van het Oosten. Deze oriëntalistische beeldvorming blijkt uit hoe bepaalde onderwerpen worden beschreven: het verplicht dragen van de boerka, de mannelijke vernedering van vrouwen, het onrechtvaardige machtsregime van de Taliban dat een vrijheidsberoving ten aanzien van vrouwen invoert ... In sommige passages wordt het wij/zij denken (Westen versus Oosten) sterk benadrukt:

“De vrouwen in dit deel van Kabul waren van een andere soort dan die in de armere buurten – zoals waar Rasheed en zij woonden –, waar veel vrouwen volledig bedekt gingen. Deze vrouwen waren ... welk woord had Rasheed er ook alweer voor gebruikt? Modern. Ja, moderne Afghaanse vrouwen, getrouwd met moderne Afghaanse mannen, die het niet erg vonden dat hun vrouw tussen vreemden liep met make-up op haar gezicht en niets op haar hoofd” (p. 74).<sup>3</sup>

<sup>1</sup> De film werd genomineerd voor meerdere prestigieuze prijzen, waaronder een Golden Globe en een BAFTA Award. Uiteindelijk wist *The Kite Runner* vijf prijzen in de wacht te slepen. Hoewel het verhaal zich grotendeels in Afghanistan afspeelt, vonden de opnames voornamelijk plaats in China. Op dat moment was het immers te gevaarlijk om in Afghanistan te filmen. Het merendeel van de dialogen is in het Dari-Perzisch, aangevuld met stukken in het Engels, Pasjtoe en Urdu. Door enkele controversiële en expliciete scènes werd de film verboden in Afghaanse bioscopen. Voor de opletende kijker: auteur Khaled Hosseini maakt zelf een korte verschijning in de film.

<sup>2</sup> SAID E., *Orientalism*, Pantheon Books, 1978.

<sup>3</sup> Voor de citaten en verwijzingen in dit werk werd de zestiende druk van *Duizend Schitterende Zonnen* gebruikt, gepubliceerd door De Bezige Bij in februari 2008.

Daarnaast menen critici dat Hosseini de indruk wekt de Amerikaanse interventie in Afghanistan goed te keuren. Volgens hen insinueert hij de rechtvaardiging van een Westerse militaire interventie om Afghaanse mannen en vrouwen te ‘bevrijden’.

## Een geschiedenis van vrouwenrechtenschendingen

Hosseini vestigt in het boek de aandacht op het lot van vrouwen doorheen de Afghaanse geschiedenis. Het verhaal biedt een helder overzicht van de schendingen van vrouwenrechten onder verschillende regimes in Afghanistan. De roman speelt zich af tussen 1964 en 2003. Deze periode wordt gekenmerkt door revoluties, oorlogen en regimewissels, telkens met ingrijpende gevolgen voor de positie van vrouwen. Hieronder volgt een samenvatting van de recente geschiedenis van Afghanistan, met een bijzondere nadruk op de vrouwenrechten.

### Een recente geschiedenis

Na de drie Anglo-Afghaanse oorlogen<sup>4</sup> riep Afghanistan in 1919 zijn onafhankelijkheid uit. Koning Amanollah Khan streefde ernaar om het land te moderniseren naar westers model, met een sterke focus op vrouwenrechten. Onder zijn bewind kregen vrouwen stemrecht, werd de sluier niet langer verplicht, kregen meisjes toegang tot onderwijs en werden gedwongen huwelijken verboden. Deze hervormingen botsten echter op hevig verzet vanuit conservatieve en religieuze kringen. In 1929 leidde dit tot de afzetting van Amanollah Khan. Onder zijn opvolgers, koningen Mohammed Nadir Shah en Mohammed Zahir Shah, verliep de modernisering trager. De grondwet van 1964 betekende een nieuwe mijlpaal in de erkenning van vrouwenrechten.

In 1973 werd de monarchie afgeschaft na een staatsgreep door Mohammed Daoud Khan, die zichzelf tot president van de nieuwe republiek benoemde. Hij voerde verdere hervormingen door, waaronder de invoering van een minimumleeftijd voor het huwelijk en een verbod op gedwongen huwelijken. Na zijn dood in 1978 kwam een communistisch regime, gesteund door de Sovjetunie, aan de macht. Deze regering probeerde vrouwenrechten verder te versterken, met nadruk op onderwijs en gelijke kansen, maar paste hierbij vaak repressieve middelen toe. De opgelegde hervormingen stuitten opnieuw op hevige weerstand vanuit conservatieve en religieuze groeperingen.

---

<sup>4</sup> Hoewel Afghanistan in 1746 officieel een koninkrijk werd, bleef de werkelijke macht in handen van eeuwenoude stammen. Deze stamverbanden functioneerden als min of meer onafhankelijke staatjes, die onderling akkoorden sloten, conflicten uitvochten en eigen legers onderhielden. Dit maakte het voor de Britten dan ook zeer moeilijk om Afghanistan te veroveren. De Anglo-Afghaanse Oorlogen vonden plaats in de periodes 1839-1842, 1878-1880 en 1919. Groot-Brittannië voerde deze oorlogen vanuit zijn kolonie India. Het doel was om meer controle te krijgen over het buurland Afghanistan om zo India te beschermen. Daarnaast wilden de Britten de Russische invloed in die regio tegenwerken.

Toen de Sovjet-Unie in 1979 Afghanistan binnenviel om het communistisch regime te ondersteunen, brak de Afghaanse Oorlog uit (1978-1992). De Moedjahedien, een coalitie van islamitische verzetsstrijders gesteund door onder meer de Verenigde Staten, verzette zich fel tegen de Sovjet-bezetting. De oorlog had verwoestende gevolgen voor de bevolking en vrouwen verloren veel van de rechten die ze onder het communistisch bewind hadden verworven.

Na de terugtrekking van de Sovjet-Unie in 1989 en de val van het communistische regime in 1992 brak een nieuwe strijd los tussen rivaliserende Moedjahedien-fracties. Dit leidde tot een burgeroorlog (1992-2001) die Afghanistan verder destabiliseerde. In dit klimaat ontstond de Taliban-beweging, bestaande uit voormalige Moedjahedien-strijders die de stabiliteit wilden herstellen. Daarnaast wilden ze ook hun strikte interpretatie van de islamitische wet opleggen. In 1996 namen de Taliban de hoofdstad Kabul in en kregen ze al snel het grootste deel van het land onder controle. Onder hun regime werden vrouwenrechten drastisch ingeperkt: vrouwen mochten niet meer werken, moesten zich helemaal bedekken en werden bijna volledig uitgesloten van onderwijs.

Na de aanslagen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten richtte de wereldwijde aandacht zich op Afghanistan. Volgens de VS had terreurgroep Al-Qaida, geleid door Osama bin Laden, de aanslagen daar voorbereid met steun van het Taliban-regime. Toen de Taliban weigerden Bin Laden uit te leveren, vielen de VS en hun bondgenoten Afghanistan binnen. Dit was het begin van Operatie Enduring Freedom. Binnen enkele weken werden de Taliban verdreven uit Kabul en kwam er een overgangsregering onder leiding van Hamid Karzai. De NAVO richtte een internationale veiligheidsmacht op (ISAF) om de orde te herstellen en Afghanistan opnieuw op te bouwen.

In 2004 kreeg Afghanistan een nieuwe grondwet en werden er democratische verkiezingen gehouden. Karzai werd verkozen tot president. Een jaar later volgden ook parlements- en lokale verkiezingen, waarbij zelfs vrouwen verkozen werden. Terwijl buitenlandse troepen in het land bleven om te helpen met veiligheid en wederopbouw, hield het verzet aan. Veel Afghanen keerden zich tegen de buitenlandse aanwezigheid en de Taliban voerden vanuit afgelegen gebieden hun strijd verder op. In 2011 werd Osama bin Laden uiteindelijk gevonden en gedood in Pakistan.

De Taliban bleven terrein winnen. In 2020 bereikten ze een akkoord met de VS: de Amerikaanse en NAVO-troepen zouden vertrekken als de Taliban hen zou beschermen tegen het geweld. Vredesonderhandelingen tussen de Afghaanse regering en de Taliban volgden, maar draaiden op niets uit. In 2021 begon de troepenafbouw. Terwijl buitenlandse militairen zich terugtrokken, veroverden de Taliban in snel tempo opnieuw grote delen van het land. Op 15 augustus 2021 veroverden de Taliban Kabul, waarop president Ghani het land ontvluchtte. Ook vele Afghanen probeerden te ontsnappen.

## De geschiedenis herhaalt zichzelf

Hoewel het verhaal eindigt met een hoopvolle noot, is deze roman vandaag de dag terug pijnlijk actueel. De Taliban hebben sinds 2021 immers terug de macht in Afghanistan. Twee decennia aan vooruitgang op het vlak van mensenrechten werd volledig ongedaan gemaakt. Opnieuw zijn vrouwen het grootste slachtoffer van deze machtsovername. Vele mensenrechtenschendingen die in het

boek aan bod komen zijn terug dagelijkse praktijk voor Afghaanse vrouwen. Meisjes kunnen niet meer naar school. Vrouwen moeten vergezeld worden door een mannelijk familielid wanneer ze lange reizen afleggen. Ook wordt een vrouw die het slachtoffer is van verkrachting of aanranding niet als slachtoffer beschouwd. Ze wordt daarentegen beschuldigd van het schenden van de zedelijke moraal en wordt hiervoor dan ook gestraft.

Voor de machtsovername door de Taliban functioneerde ongeveer 80% van de Afghaanse economie met buitenlands hulpgeld. Sinds 2021 is deze hulp grotendeels weggefallen en krijgen hulporganisaties veel minder donaties. Voor het Taliban-regime verkeerde Afghanistan al in een toestand van conflict, natuurrampen en armoede. Sinds de Taliban aan de macht zijn, is de economische achteruitgang, voedselonzekeerheid en de algemene ontbering verder verergerd.

Internationale actoren hebben sancties opgelegd tegen het Taliban-regime, buitenlandse tegoeden zijn bevroren en internationale transacties worden belemmerd. Dit heeft geleid tot een enorme werkloosheid. Vele Afghanen blijven achter zonder inkomen. Momenteel ervaart Afghanistan een van de grootste humanitaire crisissen ter wereld. Ongeveer 23,7 miljoen mensen zijn afhankelijk van humanitaire hulp. De helft van de Afghaanse bevolking leeft in voedselonzekeerheid, terwijl de voedselprijzen blijven stijgen.

## De Taliban: een vernieuwing?

Aanvankelijk lijkt het beleid van de Taliban een abrupte stopzetting van de vooruitgang op vlak van vrouwenrechten. Nochtans is hun beleid geen nieuw en radicaal idee. De Taliban baseren hun regels op traditionele dorps- en stamculturen die al bestonden vóór 1979. De ideologie van de Taliban is sterk beïnvloed door religieuze en nationalistische elementen die al decennia lang diepgeworteld waren in Afghanistan.

“Hij bedoelde de streken waar mannen die volgens oude tribale wetten leefden in opstand waren gekomen tegen de communisten en hun decreten om de vrouw te bevrijden, gedwongen huwelijken af te schaffen en de minimumleeftijd voor meisjes om te trouwen op te trekken naar zestien jaar. Ginds zagen ze het als een belediging van hun eeuwenoude traditie, zei Babi, om van de regering te krijgen – die ook nog goddeloos was – dat hun dochters het huis uit moesten, de school bezoeken en samen met mannen op één plek werken.” (p. 129)

De vele beperkingen die de Taliban aan vrouwen oplegden, hadden weinig invloed op de vrouwen op het platteland. Daar waren deze tradities immers alomtegenwoordig. Het dragen van de boerka en het verlaten van het huis onder begeleiding van een *mahram* (mannelijk familielid) waren diepgewortelde gewoonten in de rurale gebieden. De Taliban legden deze gewoonten op aan de steden en legitimeerden ze als religieuze verplichtingen, terwijl deze in werkelijkheid vaak culturele tradities waren.

## Religie als rechtvaardiging

De Taliban beweren Afghanistan te regeren volgens de strikte regels van de sharia. Hun interpretatie van de sharia wordt door veel deskundigen echter als extreem streng en politiek gemotiveerd beschouwd. Hun ideologie is een combinatie van islamitische wetten en het lokale Pashtun-gewoonterecht (*pashtunwali*). Dit gewoonterecht bevat heel wat strenge beperkingen voor vrouwen. Arabist Laila al-Zwaini<sup>5</sup> wijst erop dat de Taliban religie en rechtssystemen misbruiken om politieke doeleinden te bereiken. Ze gebruiken de sharia als middel om vrouwen te onderdrukken en om hun visie op de Afgaanse cultuur en waarden op te leggen. De strikte uitvoering van de sharia door de Taliban is dus niet puur religieus, maar dient vooral als rechtvaardiging voor het afdwingen van hun eigen culturele en politieke agenda.

## Het diverse Afghanistan

Aan de hand van het beschrijven van de personages, schetst Hosseini een beeld van de diversiteit in Afghanistan. Vooraleerst is er het grote contrast tussen het platteland en de steden zoals Kabul, waar Laila woont en als zeer progressief wordt beschreven. Vrouwen werken er bijvoorbeeld in hooggeplaatste functies. Op het platteland daarentegen zie je amper vrouwen op straat.

“Nee, Babi bedoelde de tribale regio’s, vooral de Pashtun streken in het zuiden, of in het oosten, bij de Pakistaanse grens, waar je zelden vrouwen op straat zag en dan alleen nog in burka en vergezeld van hun man” (p. 129)

Verder beschrijft Hosseini de verschillende etniciteiten die het Afgaanse volk kenmerken. Mariam behoort tot de minderheidsgroep van de Hazara’s. Deze groep wordt vaak geconfronteerd met discriminatie en onderdrukking door de dominantere Pashtun-bevolking, waartoe Rasheed behoort. Ook Laila behoort tot een minderheidsvolk, de Tajiks. De spanningen tussen de verschillende etnische groepen worden meerdere malen benadrukt in het verhaal:

“Babi zei dat er spanningen waren tussen hun volk, de Tajiks, die een minderheid vormden, en Tariqs volk, de Pashtun, die de grootste etnische groepering in Afghanistan waren” (p. 123)

<sup>5</sup> NOS NIEUWS, ‘Arabist: Taliban noemen het sharia, maar het gaat over macht’, *artikel* 22 augustus 2021, <https://nos.nl/artikel/2394766-arabist-taliban-noemen-het-sharia-maar-het-gaat-over-macht> (geraadpleegd op 17 februari 2025).

Ten slotte beschrijft Hosseini ook het onderscheid tussen de verschillende sociale klassen waartoe de personages behoren. Mariam, een bastaardkind, behoort tot de laagste sociale klasse.

## Mensenrechtenschendingen in ‘Duizend schitterende zonnen’

Doorheen de roman komen verschillende mensenrechtenschendingen aan bod waaraan de Afghaanse bevolking wordt blootgesteld zoals foltering, verdwijningen, het aanvallen van burgerdoelwitten en seksueel en gendergerelateerd geweld. Naast oorlogsgeweld ondervinden Afghaanse vrouwen ook aanzienlijke mensenrechtenschendingen buiten de oorlogscontext. Traditie en cultuur dienen vaak als rechtvaardiging voor de structurele schending van vrouwenrechten in Afghanistan. Hoewel deze schendingen van vrouwenrechten pas wereldwijd zichtbaar werden toen de Taliban aan de macht kwam, waren ze al vele jaren aan de gang. Hieronder komen de meest voorkomende mensenrechtenschendingen uit het boek aan bod.

### Huiselijk geweld

Voor Laila en Mariam is het oorlogsgeweld niet de enige vorm van geweld waarmee ze te maken krijgen. Ook binnen hun eigen huis zijn ze niet veilig. Beiden worden regelmatig slachtoffer van huiselijk geweld. Hun echtgenoot Rasheed mishandelt hen fysiek en ontzegt hen soms eten en drinken als straf. Naast lichamelijk en emotioneel geweld maakt Rasheed ook gebruik van seksueel geweld om zijn macht binnen het huwelijk te benadrukken. Verkrachting binnen het huwelijk is dan ook een terugkerend patroon in beide huwelijken. Hij beschouwt het als de plicht van zijn echtgenotes om zijn seksuele eisen te voldoen. Rasheed ziet zijn vrouwen als zijn eigendom en beweert dat een man steeds de controle over zijn vrouw moet behouden. Dit wordt duidelijk in zijn uitspraak:

“Waar ik vandaan kom, is het gezicht van een vrouw uitsluitend en alleen de zaak van haar man” (p. 70)

Wanneer Laila en Mariam uiteindelijk besluiten te vluchten voor dit geweld, worden ze tijdens hun poging onderschept door de politie. Ondanks Laila’s waarschuwingen over wat hen te wachten staat als ze terug gestuurd worden, brengt de politie hen toch terug naar huis. Volgens de Afghaanse politie valt een conflict binnen het gezin immers onder ‘privé-aangelegenheden’. Hierdoor worden de vrouwen bewust teruggestuurd naar de man die hen mishandelt. De overheid biedt vrouwen die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld dus geen enkele bescherming. Sterker nog, door hen af te zetten aan de deur van hun mishandelaar, lijkt de overheid deze vorm van geweld stilzwijgend goed te keuren. Hun houding wordt samengevat in de uitspraak:

“Wat een man in zijn huis doet is zijn zaak” (p. 251)

In 2017 oordeelde het Afghaanse Hooggerechtshof dat weglopen van huis geen misdrijf meer is<sup>6</sup>. Toch worden vrouwen die hun huis ontvluchten, vaak om te ontsnappen aan huiselijk geweld of een gedwongen huwelijk, nog steeds aangeklaagd en vervolgd voor morele misdrijven. Weglopen van huis wordt in de praktijk regelmatig geïnterpreteerd als ‘poging tot *zina*’ (poging tot seks buiten het huwelijk). Deze morele misdaad kan leiden tot gevangenisstraffen tot 15 jaar. In veel gevallen worden deze vrouwen samen met hun jonge kinderen opgesloten in overvolle gevangenissen. Nochtans is hun enige ‘misdad’ de zoektocht naar veiligheid.

Bovendien worden de meeste slachtoffers van huiselijk geweld ontmoedigd door hun familie en de politie om klacht in te dienen. Hierdoor blijven juridische stappen tegen hun mishandelaars vaak uit.

Deze roman maakt duidelijk dat er voor vele Afghaanse vrouwen geen ontsnappen mogelijk is aan het geweld. Wanneer slachtoffers van huiselijk geweld naar de politie vluchten met de vraag tot bescherming, worden ze teruggestuurd naar hun mishandelaar of gearresteerd.

## Dodelijk geweld

Tijdens de Afghaanse Oorlog (1978-1992) en de Afghaanse Burgeroorlog (1992-2001) zijn heel wat burgerslachtoffers gevallen. Alleen al tijdens de Afghaanse Oorlog zijn honderduizenden burgers om het leven gekomen. Sommige schattingen spreken zelf van twee miljoen burgerslachtoffers. De organisatie Human Rights Watch beweert dat het Rode Leger samen met het Afghaanse leger tijdens de Afghaanse Oorlog oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid hebben begaan, door burgers opzettelijk aan te vallen en gevangenen te doden en te martelen<sup>7</sup>.

“Er werd geplunderd, gemoord en in toenemende mate verkracht om de burgers te intimideren en de militie een beloning te geven. Mariam hoorde van vrouwen die zichzelf doodden uit vrees voor verkrachting, en van mannen die in naam van de eer hun vrouwen of dochters vermoordden als ze verkracht waren door mannen van de militie.” (p. 237)

<sup>6</sup> HUMAN RIGHTS WATCH, ‘I Thought Our Life Might Get Better’, *rapport* 2021, [https://www.hrw.org/sites/default/files/media\\_2021/07/afghanistan0821\\_web.pdf](https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/07/afghanistan0821_web.pdf) (geraadpleegd op 7 mei 2025).

<sup>7</sup> HUMAN RIGHTS WATCH, ‘Blood-stained Hands’, *rapport* 6 juli 2005, <https://www.hrw.org/report/2005/07/06/blood-stained-hands/past-atrocities-kabul-and-afghanistans-legacy-impunity> (geraadpleegd op 19 maart 2025).

Ook tijdens de Afghaanse Burgeroorlog vielen heel wat burgerslachtoffers. Ook in dit conflict werden burgers moedwillig gevisieerd. In de roman komt dit aan bod op p. 166:

“Tariq was degene die haar bijvoorbeeld vertelde dat milities die in de bergen gestationeerd waren hun scherpschutterskunst verbeterden – door burgers beneden neer te schieten, mannen, vrouwen, kinderen, willekeurig uitgekozen” (p. 166)

Ook de wreedheid van de aanvallen op burgers wordt in verschillende passages benadrukt.

“Laila hoorde dat Pashtun milities Hazara huishoudens aanvielen, hun huizen binnendrongen en hele families neerknalden, regelrechte executies.” (p. 167)

## Landmijnen, een wijdverspreid probleem

Tariq verloor zijn been op vijfjarige leeftijd toen hij op een landmijn trapte. Hij had geluk dat hij het ongeval overleefde, maar vele Afghanen delen dit geluk niet. In 2022 alleen al vielen in Afghanistan meer dan 650 doden en gewonden door antipersoonsmijnen. Deze explosieven zijn een erfenis van de bezetting door de Sovjets en de langdurige burgeroorlog. Naast landmijnen liggen er ook veel blindgangers verspreid doorheen Afghanistan. Ongeveer 30% van de munitie die de Verenigde Staten in 2001 afvuurde, is nooit ontploft. Zelfs na het beëindigen van deze conflicten blijft het aantal antipersoonsmijnen toenemen, mede door het aanhoudende geweld tussen regeringstroepen en Taliban-strijders na 2014.

Het gebruik van deze wapens heeft een enorme impact op de Afghaanse bevolking. Meer dan 750 000 Afghanen raakten gehandicapt door landmijnen, wat neerkomt op 4% van de totale bevolking. Bovendien zijn maar liefst 78% van de slachtoffers burgers, waarvan 42% kinderen.

## Ontkenning van identiteit

Het beleid van de Taliban ten aanzien van vrouwen wordt beschouwd als een ontkenning van hun identiteit. Onder hun bewind wordt de vrijheid van vrouwen volledig beperkt. Vrouwen mogen hun huis enkel verlaten wanneer ze volledig bedekt zijn en vergezeld worden door een mannelijke voogd. Ze mogen geen oogcontact maken met mannen die niet hun echtgenoot of familielid zijn. Ook het

gebruik van hun stem in het openbaar is sterk beperkt. Vrouwen mogen niet zingen, luidop lezen, poëzie voordragen of zelfs lachen.

“U mag niet spreken, tenzij er tegen u gesproken wordt. U mag niet in het openbaar lachen. Als u het wel doet, zult u worden geslagen.” (p. 261)

Agnès Callamard, secretaris-generaal van Amnesty International, stelt dat vrouwen in Afghanistan worden gedwongen om te leven als tweederangsburgers<sup>8</sup>. “Ze worden het zwijgen opgelegd en onzichtbaar gemaakt”. Volgens Callamard worden vrouwen door deze extreme beperkingen volledig uitgesloten van deelname aan de maatschappij.

## Schaamte en eer als wapen

In de Afgaanse samenleving beïnvloedt de eer van de vrouw die van haar hele familie. Een aantasting van de eer van een vrouwelijk familielid houdt dus een schending in van de goede naam van de volledige familie. Gewapende groepen gebruiken deze culturele normen als oorlogswapen. Door vrouwen te verkrachten en seksueel aan te randen ontoren ze volledige gemeenschappen. Het ontoren van hun vrouwen of dochters geeft mannelijke familieleden in veel gevallen aanleiding tot eerge relateerd geweld. Dit omvat alle vormen van geweld waar een schending van de eer aan de basis ligt.

Het feit dat er seksuele activiteit buiten het huwelijk heeft plaatsgevonden, volstaat om een vrouw te beschuldigen van het schenden van de familie-eer. Zelfs als er sprake is van verkrachting, wordt ze verantwoordelijk gehouden voor deze eerschending. Dit kan ertoe leiden dat zowel de dader als het slachtoffer van de verkrachting door haar familie worden vermoord.

Vooraf tijdens de Afgaanse Burgeroorlog werden enorm veel Afgaanse vrouwen verkracht. Het Afghanistan Justice Project<sup>9</sup> vermeldt in een rapport dat elke Mujahidien-groep in Kabul vrouwen verkrachtte om volledige gemeenschappen te straffen voor hun vermeende steun aan rivaliserende milities. Deze verkrachtingen werden meestal uitgevoerd op een specifieke etnische groep vrouwen. In veel gevallen werd verkrachting ook toegepast als middel voor etnische zuivering.

<sup>8</sup> AMNESTY INTERNATIONAL, ‘Afghanistan: behandeling vrouwen door Taliban moet onderzocht worden als misdrijf tegen de menselijkheid’, *website* 26 mei 2023, <https://www.amnesty.nl/actueel/discriminatie-vrouwen-afghanistan-mogelijk-misdrijf-tegen-menselijkheid> (geraadpleegd op 10 mei 2025).

<sup>9</sup> THE AFGHANISTAN JUSTICE PROJECT, ‘Casting Shadows: War Crimes and Crimes against Humanity – 1978-2001’, *rapport* 2005, <https://www.refworld.org/reference/countryrep/osi/2005/en/77878> (geraadpleegd op 8 mei 2025).

## Gedwongen huwelijk

Hoewel er geen universele definitie bestaat voor de term ‘gedwongen huwelijk’, worden alle internationale definities gekenmerkt door twee gemeenschappelijke elementen. Zowel de afwezigheid van vrije en geïnformeerde toestemming als het gebruik van dwangmiddelen zijn cruciaal om te spreken van een ‘gedwongen huwelijk’. Het gedwongen huwelijk is een wijdverspreid fenomeen in Afghanistan. Nochtans wordt deze praktijk verboden door de sharia en staatswetgeving. De Afghaanse Commissie voor Mensenrechten schat dat 60 tot 80% van de huwelijken worden voltrokken zonder de toestemming van één van de huwelijkspartners<sup>10</sup>. De hardnekkigheid van deze verboden huwelijken zonder toestemming is te wijten aan de culturele gebruiken binnen de Afghaanse samenleving. Culturele en religieuze factoren dragen bij aan de acceptatie en normalisatie van dit gebruik als een oude traditie.

Het kindhuwelijk is een onderdeel van het gedwongen huwelijk. Er wordt immers internationaal erkend dat personen jonger dan achttien jaar niet over het vermogen beschikken om dit soort vergaande beslissingen te nemen.

“Wat dan? Wat? Vind je haar te jong? Ze is veertien. Amper nog een kind. Jij was vijftien, weet je nog? Mijn moeder was veertien toen ik geboren werd. Ze was dertien toen ze trouwde.” (p. 201)

Mariam is vijftien jaar wanneer ze wordt uitgehuwelijkt aan de dertig jaar oudere Rasheed. In Afghanistan kan een meisje trouwen vanaf 16 jaar. Met toestemming van haar of een rechter kan dit zelfs al vanaf 15 jaar. Religieuze en gewoonterechtelijke wetten hebben echter voorrang op het civiele recht. Deze religieuze regels voorzien geen minimumleeftijd voor het huwelijk. Hierdoor trouwen jaarlijks ongeveer 10% van de meisjes vóór hun vijftiende<sup>11</sup>.

“Maar ik heb wel eens negenjarige meisjes gezien die weggegeven werden aan huwelijkskandidaten die twintig jaar ouder waren dan die van jou, Mariam. Dat hebben we allemaal wel eens gezien. Hoe oud ben jij? Vijftien? Dat is voor een meisje een goede, solide leeftijd om te trouwen.” (p. 50)

<sup>10</sup> IAGCI, ‘Country Information and Guidance – Afghanistan: Women fearing gender-based harm/violence’, *rapport* februari 2016, <https://www.refworld.org/reference/countryrep/ukho/2016/en/119362> (geraadpleegd op 18 februari 2025).

<sup>11</sup> GIRLS NOT BRIDES, ‘Child Marriage Atlas: Afghanistan’, *website* 2020, <https://www.girlsnotbrides.org/learning-resources/child-marriage-atlas/atlas/afghanistan/> (geraadpleegd op 3 maart 2025).

Hoewel kindhuwelijken ook al voorkwamen voor de machtsovername van de Taliban in 2021, is de praktijk aanzienlijk toegenomen onder hun bewind. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de armoede en angst dat de meisjes gedwongen worden om te trouwen met islamistische strijders van de Taliban-beweging. Ouders huwen hun minderjarige dochters liever uit aan leden van hun clan om hun te redden van de Taliban<sup>12</sup>. Ook het sluiten van scholen, het verdwijnen van werkgelegenheid voor vrouwen en de ernstige economische situatie leidt ertoe dat vele families hun tienerdochters uithuwelijken om te kunnen overleven. De bruidsschat die de ouders ontvangen bij het huwelijk kunnen ze immers gebruiken om hun andere kinderen te voeden.

## Culturele voorkeur voor jongens

In het boek valt het verschil in Rasheeds behandeling van zijn kinderen sterk op. Aziza krijgt nauwelijks aandacht, terwijl hij zijn zoon Zalmai juist adoreert. Deze voorkeur voor zonen is een diepgewortelde sociale norm die voortkomt uit genderongelijkheid. In de Afghaanse samenleving genieten mannen en jongens een hogere sociale status, waardoor zonen meer gewaardeerd worden dan dochters.

“‘Je zult er ook aan moeten geloven’, zei Mariam, terwijl ze haar handen aan een doek afdroogde. ‘Dat duurt niet lang meer. En jij hebt hem een dochter geschonken. Dus jouw zonde is zelfs minder vergeeflijk dan de mijne.’” (p. 234)

Verschillende sociale, economische en culturele factoren dragen bij aan deze voorkeur. In het patriarchale Afghanistan zijn vrouwen economisch afhankelijk van mannen. De geboorte van een zoon wordt dan ook als een zegen beschouwd: hij kan inkomen genereren, de familienaam voortzetten en later voor zijn ouders zorgen. Dochters daarentegen worden vaak als een last gezien. Zij zullen immers het ouderlijk huis verlaten en bieden minder economische zekerheid voor de familie.

## Polygamie

Na de bomexplosie waarbij Laila gewond raakt en haar beide ouders verliest, wordt ze verzorgd door haar burens Mariam en Rasheed. Zodra Laila is hersteld vraagt Rasheed haar ten huwelijk. Hoewel Mariam dit absoluut niet wil, wordt Laila tegen haar wil in Rasheeds tweede vrouw.

<sup>12</sup> MO\*, ‘Gedwongen kindhuwelijken nemen toe in Afghanistan’, *website* 29 maart 2023, <https://www.mo.be/nieuws/gedwongen-kindhuwelijken-nemen-toe-afghanistan> (geraadpleegd op 5 maart).

“ ‘Ik... ik wil dit niet,’ zei Mariam verdoofd van minachting en hulpeloosheid. ‘Jij hoeft geen beslissing te nemen. Het is haar beslissing en de mijne.’” (p. 201)

In Afghanistan staat de wet polygamie toe, zowel volgens de grondwet als de sharia. Mannen mogen tot vier vrouwen hebben. Vrouwen daarentegen kunnen niet met meerdere mannen trouwen. De Afgaanse wet stelt drie voorwaarden voor een huwelijk met een tweede, derde of vierde vrouw. In de praktijk worden deze voorwaarden echter dikwijls niet nageleefd.

Ten eerste moeten de vrouwen gelijk behandeld worden. Ten tweede moet de man in staat zijn om alle echtgenotes financieel en materieel te onderhouden. Ten slotte moet er een legitieme reden zijn voor een extra huwelijk zoals onvruchtbaarheid of een ernstige ziekte van de eerste vrouw. Ook het beschermen van een weduwe wordt als legitieme reden aanzien. Het sociale stigma voor alleenstaande vrouwen is immers zo groot, dat velen zich gedwongen voelen een huwelijk aan te gaan. Zelfs al is dit als tweede, derde of vierde vrouw.

“Doe niet zo dramatisch. Het is heel gewoon, en dat weet jij ook best. Ik heb vrienden die twee, drie of vier vrouwen hebben. Je eigen vader had er drie. Trouwens, wat ik nu doe zouden de meeste mannen die ik ken al lang geleden hebben gedaan. Je weet dat dat waar is.” (p. 201)

In vele gevallen vraagt de man ook geen toestemming aan de eerste vrouw voor het trouwen met een tweede vrouw. Bovendien is de tweede vrouw dikwijls niet op de hoogte van het bestaan van een eerste echtgenote.

## Kledingvoorschriften

Mariam en Laila worden door hun man Rasheed verplicht om een boerka te dragen wanneer ze het huis verlaten. Voor hem is dit een manier om de controle over hen te behouden. Enkel hij mag het gezicht van zijn echtgenotes zien. De boerka bedekt het hele lichaam van een vrouw. Ook de ogen zijn verhuld achter een roostervormig stuk stof. Hier kan de vrouw door kijken zonder zelf gezien te worden.

“Onder geen enkele omstandigheid mag u uw gezicht tonen. Als u buiten bent is uw lichaam bedekt met een burka. Zo niet, wordt u ernstig geslagen.” (p. 261)

In het Westen bestaat vaak het misverstand dat de Taliban de boerka in Afghanistan hebben geïntroduceerd. In werkelijkheid droegen verschillende groepen en sociale klassen in Afghanistan al lang voor de machtsovername van de Taliban verschillende soorten sluiers, waaronder ook de boerka. Deze was al jarenlang een traditioneel kledingstuk dat door Pashtun-vrouwen gedragen werd wanneer ze het huis verlieten. In grote steden zoals Herat en Kabul kozen vrouwen er doorgaans voor om enkel een hoofddoek te dragen, wat hen meer bewegingsvrijheid gaf.

“Jij denkt waarschijnlijk dat wat de Taliban hier invoeren een radicaal nieuw idee is. Heb je ooit wel eens ergens anders gewoond dan op je mooie veilige plekje in Kabul, mijn gul? Ooit het échte Afghanistan willen bezoeken, het zuiden, het oosten, langs de grens met Pakistan, waar mensen in stamverband leven? Nee? Ik wel. En ik kan je vertellen dat er heel wat plaatsen in dit land zijn waar altijd zo of bijna zo is geleefd.” (p. 262)

Toen de Taliban aan de macht kwamen, werd de boerka echter als een ‘religieus’ verplicht kledingstuk opgelegd aan alle Afghaanse vrouwen. De Taliban legden één regionale stijl van sluiering, de boerka, op voor heel Afghanistan. Vrouwen die zonder boerka op straat verschenen werden gearresteerd of kregen publieke zweepslagen. Hierdoor werd de boerka ten tijde van de Amerikaanse invasie een symbool van repressie en onderdrukking van vrouwen. De Verenigde Staten gebruikten de bevrijding van de gesluierte Afghaanse vrouw dan ook als morele vlag om de oorlog tegen de Taliban te rechtvaardigen.

## Gebrek aan onderwijs voor meisjes

Afghanistan is vandaag de dag het enige land ter wereld dat de toegang tot onderwijs verbiedt voor meisjes ouder dan 12 jaar. Naast het verbod op secundair en hoger onderwijs voor meisjes, is ook de toegang tot basisonderwijs bij meisjes sterk gedaald. Voor de machtsovername van de Taliban gingen niet alle meisjes naar school. In stedelijke gebieden ging 70% van de meisjes naar de lagere school. Op het platteland was dit slechts 40%. De belangrijkste redenen waarom gezinnen op het platteland hun dochters niet naar school stuurden zijn traditionele opvattingen over meisjes, samen met armoede, veiligheidsproblemen en transportmoeilijkheden.

“Het is meisjes verboden naar school te gaan. Alle meisjesscholen worden met onmiddellijke ingang gesloten. Als u een meisjesschool probeert te openen, zult u worden geslagen en de school zal worden gesloten.” (p. 262)

Door meisjes elke kans op een hogere opleiding te ontnemen, houden de Taliban een hele generatie bewust laaggeletterd. Dit zal een enorme impact hebben op de volgende generatie. Door de helft van de bevolking van onderwijs uit te sluiten, zal Afghanistan ernstige sociale en economische gevolgen ondervinden. Vooral het verbod op medische studies voor meisjes kan enorme problemen teweeg brengen. In sommige gebieden mogen vrouwen immers enkel behandeld worden door vrouwelijke artsen.

## Het lot van vluchtelingen

De Afgaanse vluchtelingen crisis is een van de ernstigste ter wereld. Al meer dan 40 jaar is de Afgaanse bevolking op de vlucht voor oorlog, onderdrukking en honger. Hierdoor werden miljoenen Afghanen gedwongen hun huizen te verlaten. Ongeveer 5,7 miljoen Afghanen zijn naar het buitenland gevlucht, waarvan de overgrote meerderheid wordt opgevangen in de buurlanden Pakistan en Iran<sup>13</sup>. Daarnaast zijn 3,25 miljoen mensen op de vlucht in eigen land. Deze langdurige crisis heeft ervoor gezorgd dat de Afgaanse gemeenschap al drie generaties lang in ballingschap leeft.

“Mensen die in stukken karton leven. Dysenterie, tuberculose, hongersnood, misdadigheid. En dan is de winter nog niet eens begonnen, het seizoen waarin je bevriest. Longontsteking. Mensen die in ijspegels veranderen. Die kampen worden bevroren begraafplaatsen.” (p. 202)

De omstandigheden in de vluchtelingenkampen zijn erbarmelijk. Pakistan telt 54 sloppenwijken die vooral Afgaanse vluchtelingen huisvesten. Deze vluchtelingenkampen zijn strikt gescheiden van de rest van de maatschappij. Een kamp bestaat uit duizenden lemen en betonnen huizen, soms met enkel een zeildoek als dak. Er is nauwelijks sprake van basisvoorzieningen. Er is een gebrek aan stromend water, ze hebben open riolen en het onderwijs is er beperkt.

“Nu is Nasir Bagh tenten, stof en open riolen. Toen we er aankwamen kregen we een stok en een stuk canvas en er werd ons gezegd een tent voor onszelf te bouwen.” (p. 314)

In België maken Afghanen ook een van de grootste groep vluchtelingen uit. In Antwerpen vormen ze inmiddels de vijfde nationaliteitsgroep. Aangezien België een grote Afgaanse gemeenschap kent, is dit een van de redenen waarom veel nieuwe Afgaanse vluchtelingen naar hier komen. Aanwezigheid van familie of diasporagroepen is immers erg belangrijk voor vluchtelingen.

<sup>13</sup> UNHCR, ‘Noodhulp Afghanistan’, *website* juli 2024, [https://www.unhcr.org/be/nl-be/node/593#:~:text=20%20miljoen%20mensen%20in%20Afghanistan,\(dit%20zijn%20intern%20ontheemden\)](https://www.unhcr.org/be/nl-be/node/593#:~:text=20%20miljoen%20mensen%20in%20Afghanistan,(dit%20zijn%20intern%20ontheemden).). (geraadpleegd op 15 maart 2025).

## Literaire analyse

### Vertelperspectief

De roman maakt gebruik van een alwetende derde persoon verteller, waarbij de perspectieven van Mariam en Laila afwisselen. Door deze vertelstructuur geeft Hosseini de verschillende ervaringen van beide hoofdpersonages weer en laat hij zien hoe hun levens elkaar uiteindelijk kruisen en beïnvloeden.

In het eerste deel van het verhaal komt Mariams perspectief aan bod. Het begint wanneer Mariam vijf jaar oud is, in 1964, en eindigt in 2003. Als lezer krijg je een indruk van het leven in Afghanistan voor de vele oorlogen. Laila, het tweede hoofdpersonage, wordt in dit deel slechts terloops genoemd. In het tweede deel krijgt de lezer een ruimer beeld van haar.

Hosseini maakt ook gebruik van ‘foreshadowing’. Deze techniek kondigt gebeurtenissen en plotontwikkelingen aan die later in de roman plaatsvinden. Het wordt gebruikt om spanning op te bouwen en om de lezer te helpen de betekenis van bepaalde gebeurtenissen te begrijpen. Een voorbeeld van deze spanningsopbouw vindt plaats op p. 338:

“Ze sloegen de hoek om. Laila zou Mariam nooit meer terugzien.”(p. 338)

Als lezer voel je dat Mariam iets zeer ergs zal overkomen. Soms lijkt het alsof Hosseini foreshadowing gebruikt om de lezer te misleiden. Bijvoorbeeld:

“Behalve wanneer Laila als volwassen vrouw, eens in de zoveel tijd, een overhemd zou strijken of haar kinderen op een schommel zou zetten, iets triviaals, misschien de warmte van een tapijt onder haar voeten op een warme dag, of de welving van het voorhoofd van een vreemde – dan zou een herinnering aan die gezamenlijke middag wellicht terugkeren” (p. 176).

Hier suggereert Hosseini dat Tariq is overleden en Laila hem nooit meer zal terugzien.

### Vertelstijl

Hosseini gebruikt een rijke, beschrijvende taal en beeldspraak om een levendig beeld van het Afghaanse landschap te schetsen. De ruimte waarin het verhaal zich afspeelt wordt op een realistische

manier beschreven. Hierdoor krijgt de lezer een helder en gedetailleerd beeld van het leven in Afghanistan.

Naast zijn beschrijvende taal maakt Hosseini ook veel gebruik van figuurlijk taalgebruik en symboliek. Een voorbeeld hiervan is:

“Ze dacht aan Aziza’s gestotter en aan wat Aziza eerder had gezegd over breuken en krachtige botsingen diep in de aarde, en hoe soms alles wat we aan de oppervlakte kunnen zien een lichte beving is” (p. 306).

In deze passage wordt het gestotter van Aziza vergeleken met een aardbeving. Dit symboliseert haar onderliggend lijden en hoe haar pijn vaak verborgen blijft.

Hosseini maakt ook regelmatig gebruik van personificatie, bijvoorbeeld wanneer hij Kabul voorstelt als een levend organisme. Dit benadrukt de levendigheid van de stad. Zo schrijft hij: “*Kabul wacht. Kabul heeft hen nodig. Deze reis naar huis is juist*” (p. 365), waarmee hij de stad een bijna menselijke karakter geeft. Hij stelt Kabul voor als een entiteit die actief verlangt naar de terugkeer van de personages.

Uit de schrijfstijl kan een impliciet oriëntalisme afgeleid worden. Het verhaal bevat immers veel oriëntalistische verwijzingen. Zo creëren de Perzische begrippen die regelmatig aan bod komen een exotische wereld voor de lezer. Daarnaast draagt de mythisch-religieuze taal bij aan het opbouwen van deze exotische sfeer. Zo hult Hosseini de cultuur en de ervaring van Afghanistan in een mysterieuze sfeer.

## Personages

### Mariam

Als buitenechtelijke dochter van een rijke man, lijdt Mariam haar hele leven onder schaamte, slachtofferschap en onderdrukking. Ze behoort als *harami* tot de laagste klasse van de Afgaanse samenleving. Dit ontnemt haar veel kansen zoals toegang tot onderwijs. Haar moeder Nana weet dat Mariam geen rooskleurige toekomst te wachten staat. Dit wordt haar al op jonge leeftijd ingeprent:

“Dat is ons lot, Mariam. Vrouwen als wij. Wij doorstaan de dingen. Het is alles wat we hebben” (p. 24).

In het patriarchale Afghanistan is het leven als vrouw al zwaar, maar als *harami* heeft Mariam nog minder toekomstperspectief. Wanneer ze eindelijk beseft dat ze geen plaats heeft binnen het gezin van Jalil, realiseert ze zich dat haar lot in handen ligt van een wildvreemde man met wie ze gedwongen zal trouwen.

Na een jeugd vol schaamte en schuldgevoel hoopt Mariam dat het huwelijk haar een betere toekomst zal schenken. Maar ook hier wordt ze opnieuw het slachtoffer van schaamte en onderdrukking. Ze krijgt een reeks miskramen, waarbij elk verlies haar hoop op een gelukkig leven verder ondermijnt. De onmogelijkheid om kinderen te krijgen maakt van haar uiteindelijk niets meer dan een bediende voor Rasheed. Haar schaamte en schuldgevoel blijven haar achtervolgen: eerst als *harami* en later als onvruchtbare vrouw.

“Het was niet gemakkelijk te verdragen hem zo tegen haar te horen praten, zijn minachting te accepteren, zijn ridiculisering, zijn beledigingen, zijn manier van langs haar heen lopen alsof ze niet meer dan een huiskat was. Maar na vier jaar huwelijk wist Mariam heel goed hoeveel een vrouw kan verdragen als ze bang is.” (p. 94)

Het verschijnen van Laila in Mariam's leven is echter een keerpunt. Voor het eerst voelt Mariam zich echt geliefd. Om Laila te beschermen gaat Mariam uiteindelijk over tot het doden van Rasheed. Hierdoor bevrijdt ze niet enkel Laila, maar ook zichzelf. Eindelijk komt er een einde aan de overheersing en vernedering die ze gedurende haar hele huwelijk heeft moeten verdragen. Vanuit een feministisch perspectief kan de moord op Rasheed gezien worden als een daad van bevrijding, waarmee Mariam zich losmaakt van de patriarchale onderdrukking waaraan ze jarenlang is onderworpen. Na de moord lijkt Mariam getransformeerd. Ze is vastberaden en vol zelfvertrouwen. Onverschrokken gaat ze haar lot tegemoet.

“Dit was een wettig einde aan een leven met een onwettig begin.” (p. 348)

Vlak voor haar dood beseft ze dat ze uiteindelijk verlost is van het label ‘ongewenst’. Ze is eindelijk iemand die telt, iemand die van waarde is.

“Ze dacht aan haar intrede in deze wereld, het haramikind van een eenvoudige man uit een dorp, een onbedoeld ding, een deerniswekkend en betreuenswaardig ongelukje. Onkruid. En toch verliet ze de wereld als een vrouw die had en was bemind. Ze verliet die als een vriend, een metgezel, een bewaarder. Een moeder. Eindelijk een vrouw met aanzien” (p. 348).

## Laila

Laila is het compleet tegenovergestelde van het stereotype westerse beeld van de Afghaanse onderdrukte vrouw. Hosseini baseerde haar op de meisjes waarmee hij zelf opgroeide. Tijdens de Sovjet-bezetting hadden meisjes dezelfde kansen op onderwijs als jongens. Voor hen is de invloed van de oorlogen en mannelijke onderdrukking dan ook het grootst. Deze meisjes groeiden op met de hoop hun toekomst zelf vorm te geven. Ze droomden ervan verder te studeren en te werken. De voortdurende conflicten hebben de hoop van deze generatie meisjes echter aan diggelen geslagen.

De toekomst lijkt hoopvol voor Laila. Ze is een zelfstandig, gepassioneerd en intelligent meisje. Ze is ambitieus, wil gaan studeren en heeft hoge verwachtingen van het leven. Wanneer de oorlog uitbreekt, beseft Laila dat ze haar droom om te studeren moet opgeven. Na de dood van haar ouders besluit ze te trouwen met Rasheed.

Ook tijdens haar gewelddadige huwelijk blijft Laila hoopvol. Meerdere keren zet ze haar leven op het spel in de zoektocht naar vrijheid en onafhankelijkheid. Eerst wanneer ze besluit samen met Mariam en haar kinderen te vluchten, later wanneer ze Aziza in het weeshuis bezoekt en zonder *mahram* op straat loopt. Zelfs wanneer ze onderweg een *talib* tegenkomt die haar na vele slagen terug naar huis stuurt, blijft ze hoop houden. Ze blijft Aziza bezoeken, wetende wat haar te wachten kan staan.

## Rasheed

Hosseini stelt dat Rasheed het moeilijkste personage was om te schrijven. Hij wilde hem immers geen stereotype machoman maken. Hij ziet Rasheed vooral als een slachtoffer van zijn eigen opvoeding en het tijdperk waarin hij leeft. De normen en waarden die Rasheed als kind meekreeg, waren zeer traditioneel en conservatief. In de traditionele Afghaanse samenleving wordt jongens al op jonge leeftijd geleerd wat hun rol is, evenals de rol van vrouwen. Hen wordt verteld dat vrouwen geen belangrijke plek in de samenleving hebben en dat ze tegen zichzelf beschermd moeten worden.

Hosseini geeft aan dat hij op sommige vlakken zelfs empathie voelt voor Rasheed, omdat hij het product is van zijn opvoeding. Dit rechtvaardigt echter niet het gewelddadige gedrag dat hij tegenover zijn echtgenotes vertoont. Dit maakt van hem een zeer complex personage.

## Jalil en Hakim

Hosseini wilde de diversiteit van Afghaanse mannen en hun verschillende opvattingen in het verhaal benadrukken. Hij wilde duidelijk maken dat niet alle Afghaanse mannen de normen en waarden van Rasheed delen. Vele Afghaanse mannen zijn juist sterke voorstanders van de ontwikkeling van vrouwenrechten. Hakim, bijvoorbeeld, is een fervent aanhanger van het communistische beleid op het gebied van onderwijs.

“Het huwelijk kan wachten, het onderwijs niet. Je bent een heel slimme meid. Echt. Je kunt alles worden wat je wilt, Laila. Dat weet ik van je. En wat ik ook weet is dat als deze oorlog voorbij is Afghanistan je even hard nodig zal hebben als de mannen, misschien zelfs meer. Want een maatschappij kan geen succes worden als de vrouwen onontwikkeld zijn, Laila.” (p. 110)

Door mannelijke personages met uiteenlopende visies te creëren, probeert Hosseini een completer beeld te schetsen van de diversiteit binnen Afghanistan. Het land is niet homogeen, maar bestaat uit een breed spectrum van normen en waarden.

## Centraal thema

De vriendschap tussen Mariam en Laila vormt het hart van de roman. Hosseini benadrukt echter dat hun band verder gaat dan enkel vriendschap. Hun relatie draait eerder om moederschap dan om vriendschap. Mariam ziet in Laila de dochter die ze nooit heeft gehad. Bij Laila voelt ze zich weer een volwaardig mens. Het zorgen voor Laila en haar kinderen geeft haar opnieuw een doel en zingeving in haar leven. Voor Laila is Mariam een zeer welkome moederfiguur. Haar eigen moeder heeft de dood van haar twee zonen nooit volledig kunnen verwerken en was hierdoor emotioneel afwezig tijdens Laila's jeugd. Bij Mariam vindt Laila de moederliefde die ze jarenlang heeft moeten missen.

## De vrouw als zondebok

“Net als de naald van het kompas die naar het noorden wijst, vindt de beschuldigende vinger van een man altijd een vrouw.” (p. 13)

Deze levensles die Nana aan Mariam meegaf, vormt het centrale citaat van deze roman. Het beschrijft de structuur van een patriarchale samenleving en wijst op de fundamentele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. In een dergelijke samenleving worden vrouwen vaak onterecht beschuldigd of als zondebok gebruikt, simpelweg vanwege hun geslacht. Deze uitspraak kan op verschillende situaties in het verhaal worden toegepast, met name op de behandeling van slachtoffers van verkrachting in de Afghaanse samenleving. Dochters en vrouwen die het slachtoffer zijn van verkrachting worden vaak verantwoordelijk gehouden voor het schenden van de familie-eer. Als gevolg hiervan kunnen mannelijke familieleden hen doden om de geschonden eer te herstellen. Ook illustreert het citaat het beleid van de Taliban, waar alleen de vrouw gestraft wordt wanneer overspel wordt vastgesteld (p. 262). Verder past het citaat bij de aanpak van huiselijk geweld door de Afghaanse politie. In plaats van Mariam en Laila bescherming te bieden, beschouwen de officieren hen als ongehoorzame echtgenotes.

## Empathie: zegen of vloek?

Als lezer voel je je sterk betrokken bij het lot van Mariam en Laila. Hun emoties, vernedering en gedachten worden tastbaar. Dit wekt een groot gevoel van medeleven op. Dit is geen toeval, Hosseini speelt doelbewust in op het empathisch vermogen van de lezer. In een interview benadrukte hij het belang van empathie in verhalen. “Wanneer we met verhalen worden geconfronteerd, zijn we als soort geprogrammeerd om te reageren. Om te handelen. We moeten uitgenodigd worden in het leven van anderen”.<sup>14</sup> Met zijn verhalen wil hij zijn lezers niet enkel raken, hij probeert hen ook aan te zetten tot actie.

Dit wordt ook benadrukt in het nawoord, waarin Hosseini het lot beschrijft van de miljoenen Afghaanse vluchtelingen. Als lezer word je met de neus op de feiten gedrukt. Hoewel het verhaal een fictieve roman is, zijn de beschreven mensenrechtenschendingen immers nog steeds een harde realiteit. Door de lezer aan het einde van het boek expliciet aan te spreken, hoopt Hosseini hen te betrekken bij het lot van deze vluchtelingen.

Fictieve romans waarin mensenrechtenthema's centraal staan, kenmerken zich door een combinatie van narratief en activisme. Auteurs moeten een genuanceerd beeld schetsen van systemisch onrecht, terwijl ze de lezer emotioneel willen raken. Empathie wordt hierbij een dubbelzinnig instrument. Enerzijds is het een krachtig middel om lezers aan te sporen tot actie en hen bewust te maken van het lot van miljoenen Afghaanse vluchtelingen. Anderzijds kan het ook een risico met zich meebrengen. Een te eenzijdige focus op het lot van twee fictieve personages kan het bredere perspectief van het conflict naar de achtergrond verdringen. Bovendien leidt het medeleven van lezers vaak tot een stereotiep beeld: Afghaanse vrouwen worden gezien als stille slachtoffers die hun lot passief ondergaan. Dit beeld strookt niet met de realiteit. Vele Afghaanse vrouwen blijven hoopvol en riskeren hun leven om hun rechten terug te winnen. Ondanks goede bedoelingen, kan medelijden van lezers opwekken dus een negatieve bijwerking hebben.

<sup>14</sup> RHEADBOOKS, ‘Khaled Hosseini discusses A Thousand Splendid Suns’, *Youtube* 1 juni 2007, [https://www.youtube.com/watch?v=S4kyaLTT\\_wY](https://www.youtube.com/watch?v=S4kyaLTT_wY) (geraadpleegd op 18 april 2025).

## Meer over 'Duizend schitterende zonnen'

- *Khaled Hosseini on writing A Thousand Splendid Suns*, interview met Dua Lipa voor de boekenclub van Service95, <https://www.service95.com/khaled-hosseini-on-writing-a-thousand-splendid-suns>
- *Khaled Hosseini: 'Why I write about pain'*, interview met Al Jazeera, <https://www.youtube.com/watch?v=useqwpkN18E&t=14s>
- Interview met *The Denver Post*, <https://www.denverpost.com/2007/07/12/interview-khaled-hosseini/>
- Podcast *drie boeken* met Jinnih Beels, <https://open.spotify.com/episode/33LjB8rga0BGhqDHH-pvrGA>
- *De huiskat en de Mercedes*, recensie in *De Standaard*, <https://www.standaard.be/media-en-cultuur/boeken/de-huiskat-en-de-mercedes/44784638.html>
- Recensie in *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/childrens-books-site/2013/jun/23/review-khaled-hosseini-a-thousand-splendid-suns>
- *A Woman's Lot in Kabul, Lower Than a House Cat's*, recensie in *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2007/05/29/books/29kaku.html>
- Recensie in WSWS, <https://www.wsws.org/en/articles/2009/08/thou-a08.html>
- *A Thousand Splendid Suns*, theatervoorstelling door Nottingham Playhouse, Birmingham Repertory Theatre, [https://www.youtube.com/watch?v=R\\_98h4A06mI](https://www.youtube.com/watch?v=R_98h4A06mI)
- *Kabul*, gedicht waaruit Hosseini inspiratie haalde voor de titel. Een deel van het gedicht wordt ook vermeld in de roman, <https://allpoetry.com/poem/8541977-Kabul-by-Mirza-Muhammed-Ali-Saib>